

Veljeys yhteiskuntapolitiikan ohjenuoraksi?

HANNU UUSITALO

Markku Lehto on sosiaalipolitiikasta vuonna 1971 väitellyt valtiotieteen tohtori ja Helsingin ja Turun yliopistojen dosentti. Hän on toiminut vuosikymmeniä sosiaali- ja terveysministeriössä eri tehtävissä ja jäi vuonna 2006 eläkkeelle kansliapäällikön virasta. Puoluekannaltaan Lehto on lähellä keskustapuoluetta. Hienon uran virkamiehenä tehnyt Lehto on nyt julkaissut tulevaisuuden hyvinvointipolitiikkaa koskevan pohdiskelevan kirjan. Entinen ”byrokraatti” irrottautuu valtionhallinnon järjestelmäkeskeisyydestä ja siirtyy avarammille vesille. Virkamiehessä on myös fundeeraajaa.

Lehto hahmottelee hyvinvointiyhteiskuntaan tarvittavien muutosten hallintaa arvojen näkökulmasta. Hän tuo esiin hyvinvointiyhteiskunnan kiistatottomat ansiot, mutta sanoo sen nyt olevan ongelmissa, joista ei selvitä vanhoihin opein. Väestön ikärakenne, hyvinvointipalvelujen tuottavuus, työelämän muutokset ja elinympäristön ongelmat vaativat uudenlaisia ratkaisuja. Eivätkä ongelmat ratkea kansallisin ratkaisuin.

Uutta vauhtia Lehto ottaa Ranskan vallankumouksen tunnuksista, vapaudesta, tasa-arvosta ja veljeydestä. Lehto kuvaa,

kuinka vapauden ja tasa-arvon voittokulku on ollut vahva, nyt on veljeyden vuoro. Hän ei määrittele, mitä vapaus, tasa-arvo ja veljeys tarkalleen ottaen tarkoittavat. Ne ovat eräänlaisia herkeittäviä ylätasoa käsitteitä, jotka sallivat keskustelun hyvin monenlaisista eikä aina riidattomasti yhteen sopivista asioista. Analyttisesti suuntautunutta lukijaa tämä voi häiritä, mutta se sallii Lehdon joustavan liikkumisen ideoiden kentällä.

Veljeyttä Lehto maalaillee kauniisti. Veljeys tuo vapautteen vastuun ja tasa-arvoon suvaitsevaisuuden. Se on sosiaalipolitiikan professori Armas Niemisen kuvaamaa kanssavaellusta. Siihen kuuluu humaninen huoli vähäosaisista, mutta myös auttamisen kohteen osallisuus. Veljeys on vapaaehtoista sitoutumista oikeudenmukaisuuden edistämiseen. Se on keskinäisyyttä, vastavuoroisuutta, vastuuta ja osallisuutta.

”Veljeys kuulostaa kovin pehmeältä koviin ongelmiin ja pelureihin verrattuna. Mutta aivan samalla tavalla vapaus kuulosti itsevaltiuden aikana utopialta ja tasa-arvo säätyjen ja miesten hallitsemassa maailmassa kaukaiselta unelmalta. Olen kuvannut kaksi toteutunutta kehityskulkua. Torpparivapautus aikanaan

Markku Lehto
Hyvinvointiyhteiskunnan arvot
Avain tulevaisuuden Suomeen
Into, 2020

ja sosiaalinen tasa-arvo 50 vuotta myöhemmin laukaisivat tapahtumien kulun, joka vauhditti itseään vuosi vuodelta. Jos uskomme veljeyden visioon, konkreettisia ehdotuksia syntyy eikä mikään voima voi estää niitä toteutumista.”

Onko veljeydellä tällaista muutosvoimaa? Epäilemättä arvot ovat toiminnan yksi perusta, mutta tapahtuvatko muutokset arvot edellä vai pikemminkin niin, että muutos panee myös arvot liikkeelle?

Yhteiskuntapolitiikassa arvot eivät toteudu itsestään, vaan ne vaativat poliittisia päätöksiä. Millainen koalitio toteuttaa veljeyden ilosanoman? Lehto pohdii veljeyden ympärille muodostuvia poliittisia ryhmittymiä. Yhtäällä ovat ympäristön tilasta huolestuneet avantgardistit ja toisaalla globaalit yritykset. Takarintamassa ovat elämisenä ehtoista huolestuneet kansalaiset. Ristiriita kärjistyy, mutta vähitellen veljeyden paine käy ylivoimaiseksi, ja lopulta veljeyden ar-

vot toteutuvat ”normaalissa” poliittisessa prosessissa:

”Ratkaisuja ja niiden sovellutuksia ovat kaikkina aikoina ohjanneet valtasuhteet sekä tuotannolliset ja maantieteelliset olot. Olen korostanut sitä, että myös ylemmät arvot ja moraaliset periaatteet ovat olleet valinnoissa mukana.”

Tämän enempää yhteiskuntarakenteet, valtasuhteet, intressit ja puolueet eivät saa kirjassa sijaa. Tämä juontuu jo siitä, että nämä tekijät eivät saa sijaa Lehdon kertomuksessa hyvinvointiyhteiskunnan kehityksestä. Hän ei nojaudu runsaaseen kotimaiseen ja kansainväliseen tutkimukseen, jossa rakenteiden, vallan, intressien ja poliittisten toimijoiden rooli käy kiistatta esiin.

Sitä vastoin viime vuosikymmenien yhteiskuntapoliittinen keskustelu on STM:n entisellä kansliapäälliköllä vankasti hallussa. Veljeyden näkökulmasta hän pohtii työn käsitteen laajentamista, perhepolitiikan painopisteen siirtämistä lapseen, maahanmuuttopolitiikan tavoitteiden määrittelyä, väestön erilaisen voimavarojen käyttämistä sosiaali- ja terveydenhuollossa, työmarkkinoiden uusia toimintamalleja, kulutuksen roolin vähentämistä ja kansalaisaktiivisuuden lisäämistä. Lopussa Lehto tiivistää viestinsä viiteen kohtaan: syvennetään ja monipuolistetaan osallistavaa kansalais-toimintaa, edistetään luovaa autonomiaa työelämässä, laaditaan sosiaaliturvan uudistustyötä var-ten kokonaisvakuutuksen viite-

kehys, kehitetään palvelukulttuuria palkitsevammaksi ja parannetaan päätöksenteon laatua.

Kyllä, mutta miten tämä tehdään? Lehto ei mene yksityiskoh-
tiin, ja hyvä niin, koska silloin jouduttaisiin keskelle ajankohtaisia yhteiskuntapoliittisia kiistoja. Lehto on kuitenkin optimis-
ti. Hänen arvostamansa pohjois-
mainen hyvinvointimalli ei eroa muista niinkään ylivertaisten arvojen takia, vaan siksi, että nämä maat ovat kyenneet rakentamaan toimivia ratkaisuja väestön toimeentulon ja hyvinvoinnin ongelmiin. Kuten Lehto asian ilmaisee: ”Pohjoismaat ovat olleet kimalaisia, jotka eivät teorias-
sa voi lentää mutta joiden lento näyttää käytännössä sujuvan hyvin.” Toivottavasti kimalainen lentää myös tulevaisuudessa.

Kompleksisuusajattelun jäljillä

TAINA SCHNEIDER & ANNA-MARIA ISOLA

Keväällä 2020 julkaistu kirja kutsuu lukijan tutustumaan kompleksisuusajatteluun ja sen soveltamiseen suomalaisissa organisaatioissa ja työelämässä. Kirjan ovat toimittaneet professori Pirkko Vartiainen ja dosentti Harri Raisio Vaasan yliopistosta, jossa hyvinvointiyhteiskunnan kompleksisuus on yksi hallintotieteiden opetuksen ja tutkimuksen kohteista. Kirjoittajina on lukuisa joukko suomalaisia kompleksisuusajattelijoita, tutkijoita ja johtajia. Johtajien ja esimiesten lisäksi kirja on suunnattu asiantuntijoille, kehittäjille ja yhteiskuntatieteellisten alojen opiskelijoille. Tavoitteena on tarjota lukijalle kokonaisvaltai-

nen lähestymistapa, joka auttaa hahmottamaan, oivaltamaan ja ratkaisemaan toisiinsa kietoutuvia yhteiskunnallisia haasteita uudella tavalla.

Kirja rakentuu neljästä itsenäisestä kokonaisuudesta: kompleksisuusajattelun tieteenfilosofisesta taustasta ja koulukunnista, kompleksisuudesta käytännössä, kompleksisuusajattelun avaamista näkökulmista ja johtajien kokemuksista. Jäsenyys mahdollistaa sen, että lukija voi edetä kirjassa omien kiinnostustensa mukaan. Jos aihe ei ole ennestään tuttu, on hyvä lähteä liikkeelle kompaktisti kuvatusta kompleksisuuden teoreettisesta taustasta.

Pirkko Vartiainen
& Harri Raisio (toim.)
Johtaminen kompleksisessa maailmassa
Viisautta pirullisten ongelmien kohtaamiseen
Gaudeamus, 2020

Kompleksisuusajattelun lähtökohdaksi kirjassa kuvataan, että asiat ja ilmiöt kietoutuvat usein yhteen kokonaisuudeksi, jota emme voi ymmärtää yksittäisiä osia erikseen tarkastelemalla. Kompleksisuusajattelun käsitteperheeseen kuuluvat esimerkiksi asioiden kytkeytyneisyys ja keskinäisriippuvuus, emergenssi eli